

تاریخ تئاتر در ایران

ویلم فلور
سرپرست مایمان: امیر نجفی

به کوشش
سروش زاغیان- علی دلاور

۱۳۹۶

سرشناسه	: فلور، ویلم ام، ۱۹۴۲ - Flor Wilhelm M.
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ تئاتر در ایران/ ویلم فلور؛ ترجمه: جهان امیر نجفی؛ به کوشش سروش زاغیان، علی دلاوری مقدم.
مشخصات نشر	: تهران: افراز، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۲۷ ص.: مصور، جدول، نمودار. ۵/۱۴-۵/۵۰ سر
شابک	: 978-600-326-248-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان اصلی: the history of theater in iran c2005
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: نمایش--ایران--تاریخ
موضوع	: Theater--Iran--History
موضوع	: هنرهای نمایشی--ایران--تاریخ
موضوع	: Performing arts--Iran--History
موضوع	: نمایشنامه فارسی--تاریخ و نقد
شناسه افزوده	: نجفی، امیر، ۱۳۶۰ - مترجم
شناسه افزوده	: زاغیان، سروش، ۱۳۷۱ - گردآورنده
شناسه افزوده	: دلاوری مقدم، علی، ۱۳۷۱ - گردآورنده
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵۲۹۵۱PN ۸۲۰۷۱۴/ف
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۷۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۱۸۶۶۷

انتشارات افراز

دفتر مرکزی و فروش: خیابان انشگاه، بین تر از جمهوری، کوچه دانا، پلاک ۱۲ | تلفن: ۶۶۹۷۷۱۶۶

مرکز بخش: ۶۶۴۸۹۰۹۷

فروشگاه: خیابان دانشگاه، مجتمع تجاری دانشگاه، طبقه منفی یک، کتابفروشی تخصصی هنر و ادبیات افراز

تلفن: ۶۶۹۵۰۸۵۱

وبسایت و فروشگاه اینترنتی: www.afrazbook.com

E-mail: info@afrazbook.com

تاریخ انتشار در ایران

ویلم فلور

سرپرست مترجمان: امیر نجفی

به کوشش

سروش زاغیان - علی دلاوری مقدم

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۶

طراحی جلد: یاسین محمدی / آتلیه افراز

آرایش صفحات: افسانه حسن بیگی / آتلیه افراز

چاپ / صحافی: ناژو

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

تمام حقوق این اثر برای انتشارات افراز محفوظ است.

هیچ بخشی از این کتاب، بدون اجازه‌ی مکتوب ناشر، قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی

از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیک، فیلم، نمایش و صدا نیست.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست

۹	مقدمه نویسنده بر چاپ فارسی
۱۱	مقدمه‌ی سرپرست مترجمان
۱۳	پیشگفتار
۱۵	فصل ۱ نمایش‌های شادی آور فی البداهه
۱۷	مقدمه
۲۷	هنرمندان چه کسانی بودند؟
۲۸	هنرمندان در دوره‌ی پیش از اسلام
۳۱	هنرمندان در آغاز دوره‌ی اسلامی
۳۴	هنرمندان در دوره‌ی تیموری
۳۶	هنرمندان در دوره‌ی صفوی
۴۱	هنرمندان در دوره‌ی قاجار
۴۴	تماشا و تقلید
۵۸	بقال بازی
۶۳	نمایش‌های زنانه
۶۷	فصل ۲ نمایش عروسکی
۶۹	مقدمه
۷۰	سایه بازی
۷۲	عروسک‌های دستکش
۷۷	عروسک‌های نخی یا عروسک‌های خیمه شب بازی
۸۹	فصل ۳ تقالی
۹۱	مقدمه
۹۴	نمایش حماسی غیر مذهبی یا تقالی
۱۱۲	تأثیر مدرنیته
۱۱۷	فصل ۴ ذکر مصیبت یا مرثیه خوانی
۱۱۹	مقدمه
۱۲۲	روضه خوانی
۱۳۰	پرده‌داری یا داستان‌سرایی تصویری
۱۳۵	فصل ۵ نمایش حماسی مذهبی
۱۳۷	مقدمه
۱۴۵	تماشاخانه (تکیه) برای به صحنه آوردن نمایش‌های تعزیه
۱۵۱	ماه‌های عزاداری
۱۵۲	ساختمان‌های تکیه
۱۵۳	تئاتر سلطنتی (تکیه‌ی دولت)
۱۵۷	طرح و تزئین تکیه
۱۶۰	تعداد تکیه‌ها
۱۶۸	ماهیت متن نمایش‌های تعزیه

۱۷۱	توالی رویدادهای نمایش تعزیه
۱۸۲	نمایش های منظوم دینی-حماسی
۱۸۳	میزانسن
۱۸۴	آغاز نمایش: روضه خوانی
۱۸۸	تراژدی
۱۹۵	دستاوردهای بازیگران
۲۰۰	سقاها
۲۰۱	هماهنگ کنندگان
۲۰۲	نمایش تعزیه برای زنان و توسط زنان
۲۰۵	تماشاگران خارجی
۲۰۷	رفتار تماشاگران پس از اجرای نمایش تعزیه
۲۱۱	مخالفت با نمایش تعزیه
۲۱۴	تعزیه های کیر و سورایو
۲۱۷	داستان سفیر ارمنی
۲۱۹	فصل ۶ تئاتر مدرن
۲۲۱	ابتدای شکل گیری
۲۲۷	ترجمه ها و نمایشنامه های ایرانی
۲۳۰	انقلاب مشروطه ی سال ۱۹۰۶: یک ترفیخی تئاتر مدرن
۲۳۲	تهران
۲۳۹	گروه های تئاتری غیر مسلمان
۲۴۲	گروه های بازیگران خارجی
۲۴۵	اپراها و موزیکال ها
۲۶۶	مشخصه های اصلی حیات تئاتری در اواخر دوره ی قاجار
۲۷۱	دوره ی رضا شاه (۱۹۲۵-۱۹۴۱)
۲۹۰	دوره ی محمدرضا شاه (۱۹۴۱-۱۹۷۹)
۳۰۴	بازیگران و نمایشنامه نویسان بزرگ
۳۰۷	جشنواره های تئاتر
۳۰۹	تئاتر در آستانه ی مرگ
۳۱۳	تئاتر در دوران جمهوری اسلامی (۱۹۷۹-...)
۳۲۱	ضمائم
۳۲۵	پهلوان کچل

مقدمه نویسنده بر چاپ فارسی

توانایی بازی کردن در هر شخص وجود دارد، و ما هر روز بسته به شرایط نقش‌های متفاوتی را اتخاذ می‌کنیم، شرایطی مثل: شخصی که با او تعامل هستیم، مناسبت، موقعیت، و اینکه چه زمانی از روز یا سال است. این نباید یک شگفتی به حساب آید، چرا که بشر ذاتاً بازیگر است، و ما این کار را ناآگاهانه و همیشه انجام می‌دهیم. این مهارت‌های ذاتی نه تنها برای ارتباط با دیگر مردم بلکه وقتی بازی می‌کنیم نیز، چه به شیوه‌ی رسمی و چه غیررسمی، سودمند هستند، به‌طور مثال چه در مناسبت‌های فرهنگی یا مذهبی رسمی پررنگ، و چه ستاره‌زدن‌های شوخی آمیز به مردم، شرایط و رفتارها یا فقط سرگرم کردن یا آموزش دادن و درس دادن به مردم. اگرچه بیشتر مردم از تناثر و ایران به طور مشابه صحبت نمی‌کنند اما بیان نمایشی همیشه یکی از متعسفات فرهنگی ایرانیان است. حدود ۲۵۰۰ سال پیش پادشاهان و رعایا به‌طور یکسان با تناثر کم‌دی در فرم‌های رقص و پاتومیم در ارتباط بودند. رقصان معمولاً ماسک می‌پوشیدند که ردپایی از عصر جدیدتری است که این قبیل رقص‌ها به عنوان مراسمات مذهبی در آن اجرا می‌شدند. درام کمیک یک شکل اسلپ استیک به خود گرفت که در آن شرایط اجتماعی هجو می‌شد و مردم به واسطه‌ی تقلید لهجه‌ها و رفتارشان به تمسخر گرفته می‌شدند. هنر نمایشی قدیمی دیگر، عروسک بازی بود که خیلی زودتر از آن‌چه که یاد شده حدود سال ۱۰۰۰ میلادی شناخته شده است. در ایران فقط عروسک‌های دستپوش و نخ‌ی محبوبیت داشتند؛ سایه بازی به چنین محبوبیتی نرسید.

درام روایی مانند رقص و میم کمیک از تشریفات مذهبی نشأت گرفت. دنیایی کردن این تشریفات یک سنت حماسی تولید کرد که در ایران ماقبل اسلام بسیار عامه پسند بود. شاعر جایگاه رفیعی در زندگی اجتماعی داشت و هنر شفاهی شعر، نقالی، مرثیه و از برخوانی که اغلب با موسیقی همراه بود رونق یافت. در دوران اسلامی مرثیه‌ها و ازبرخوانی‌های مردم درباره‌ی اعمال قهرمانانه‌ی پادشاهان باستان انگیزه‌ای برای این شکل هنری شد. به علاوه ایران تنها شکل درام حماسی مذهبی اسلامی را بوجود آورد (تعزیه خوانی)، که با شهادت امام حسین (ع) ارتباط دارد. در تناتر ایرانی سنتی، هیچ تفاوت فاحشی بین فرهنگ بالا و پایین وجود نداشت، اگرچه که هنرمندان درباری و مورد حمایت متمولین تمایل بیشتری به شایسته‌تر بودن نسبت به کسانی که برای عموم اجرا می‌کردند داشتند. به استثنای درام‌های روایی و مناسبی، متن‌های مکتوب به ندرت استفاده می‌شدند. هنرمندان -چه کم‌دین یا لال باز یا عروسک‌باز یا مرثیه‌سرا (مرثیه‌خوان) یا نقال هم محافل عمومی و هم در محافل خصوصی اجرا می‌کردند.

ورود تناتر اروپایی با تکیه بر متن مکتوب و اصولی به جای بازیگری بداهه پردازانه، بخشی از فرایند مدرنیزاسیون در ایران بود. تناتر اروپایی در سال ۱۸۷۸ به کشور معرفی شد؛ (در سال‌های آغازین سده بیستم) دوره‌ی شکوفایی خود را طی کرد، از آن موقع پستی و بلندی‌های بسیاری را تجربه کرده است. امروزه این تناتر یک‌بار دیگر از محبوبیت فزاینده برخوردار است. همزمان، تناتر سنتی دوباره در حال کشف شدن و نمایشنامه‌نویسان چندی از شکل‌هایش را برای توسعه‌ی تناتر ایرانی مدرن بومی استفاده می‌کنند - آمیخته‌ای از گذشته‌ی دور و حال پویا. بنابراین، خوشحالم این کتاب، که تاریخ متنوع راه‌های بیان نمایش در بالا ذکر آن رفت و چگونگی، مکان و اشخاص مجری آن در ایران را توضیح می‌دهد، اکنون برای خوانندگان فارسی زبان نیز در دسترس است.